

Az integráció gazdaságtanának új szintézise

Halmi Péter: Mélyintegráció. A Gazdasági és Monetáris Unió ökonómiája.

Akadémiai Kiadó, Budapest, 2020, 540 oldal

Halmi Péter új könyvében a legkorszerűbb közgazdaság-tudományi megközelítések, közöttük az integráció gazdaságtanával foglalkozó kutatások legújabb eredményeinek felhasználásával a gazdasági integráció elméletének és folyamatának mély és átfogó vizsgálatára vállalkozott. A kötet legfőbb újdonságát az elmúlt évtized világgazdasági és európai folyamatainak elemzése alapján kikristályosodott új fogalmi keretek felhasználása és az ezek alapján felállított „mélyintegráció” paradigmájának megfogalmazása adja. Az elemzéseket a nemzetközi szakirodalom lenyűgözően széleskörű áttekintése és feldolgozása alapozza meg. A megújított fogalomrendszerrel Halmi könyve beemeli az európai gazdasági integrációval foglalkozó közgazdasági kutatások fogalom- és eszköztárába a nemzetközi közgazdaság-tudományi szakirodalom legújabb megközelítéseit, ezzel a fősodorba emelve az integráció további mélyülésének és a gazdasági reziliencia erősítésének feltételeivel foglalkozó hazai kutatások irányát.

A kötet nagyívű kiteljesítése annak a folyamatnak, amelynek fontos mérföldköveit Palánkai Tibor *Az európai integráció gazdaságtana*¹ – majd ennek bővített és megújuló kiadásai – és szerzőtársakkal készített *A globális és regionális integráció gazdaságtana*², valamint Lőrincné Istvánffy Hajna *Nemzetközi pénzügyek és Pénzügyi integráció Európában*³ című kötetei jelentették az elmúlt évtizedekben. Természetesen e kötetek megjelenése óta is számos könyv született a pénzügyi integráció, a monetáris unió, az európai gazdasági növekedés, az uniós szakpolitikák, vagy a kohézió és felzárkózás témakörében, de elemzési kerete miatt Halmi Péter kötetének olvasása kapcsán óhatatlanul az integráció gazdaságtana és a pénzügyi integráció területének kutatásával foglalkozó meghatározó hazai szerzők munkásságának továbbvitele, s a legújabb fejlemények tükrében történő továbbgondolása⁴ jut az olvasó eszébe.

A kötetben elvégzett elemzés meghatározó üzenete, hogy az európai integráció a maga folyamatával és elért mélységével egyedülálló jelenség a világgazdaságban. Hiába nőtt radikálisan a preferenciális kereskedelmi megállapodások, illetve a regionális kereskedelmi egyezmények száma az elmúlt évtizedek során a világban, mélységét tekintve egyik együttműködés sem jutott el nemhogy a gazdasági és monetáris unió szakaszáig, de a négy alapszabadságot megvalósító közös piac, illetve egységes piac fázisáig sem. Ugyanakkor az Európai Unióban megvalósított Gazdasági és Monetáris Unió megfelelő működéséhez is még számos további lépés megtételére van szükség, hiszen a kialakított konstrukció számos vonatkozásban féloldalasnak tekinthető. Az európai gazdasági kormányzás kereteinek további reformja elengedhetetlen feltétele annak, hogy a GMU stabil és fenntartható legyen. A kötet egyik lényeges célja éppen az ezzel összefüggő lépések szükségességének megvilágítása.

¹ Az európai integráció gazdaságtanáról szóló kötet 1995-ös megjelenésekor a magyar nyelven elérhető legátfogóbb elemzést adta az európai gazdasági integrációról. Lásd Palánkai [1995].

² A kötet magyar nyelvű kiadása 2011-ben, angol nyelvű változata 2014-ben jelent meg [Palánkai–Kengyel–Kutasi–Benczes–Nagy, 2011; Palánkai (szerk.), 2014].

³ A gazdasági és monetáris unió elméleti megalapozása szempontjából is nagy jelentőséggel bírtak ezek a művek, különösen az optimális valutaövezet-elméletre vonatkozó feltételek alapos elemzésével [Lőrincné, 1999; 2001].

⁴ A szerző néhány, a kötet közvetlen előzményét képező, ugyancsak átfogó kérdéseket tárgyaló műve például Halmi [2013; 2014; 2017; 2020a].

A világban zajló kereskedelmi liberalizáció kapcsán Halmai pontosan mutat rá a multilaterális keretekben folytatott tárgyalások elakadása következtében megerősödő bilaterális tárgyalások és megállapodások előtérbe kerülésére. Halmai elemzésének figyelemreméltó következtetése, hogy a regionális integrációk keretében is jellemző a mélyülő tartalom, az együttműködés sokkal szélesebb körű megvalósítása. A szerző arra is felhívja a figyelmet, hogy magának az Európai Uniónak a harmadik országokkal kialakított, korábban meglehetősen hierarchikus külgazdasági szerződéses kapcsolatrendszere kezd 'ellaposodni'. Azaz kezdenek a merev határvonalak elmosódni, már majdnem minden szerződés kiterjed a mélyebb – vagyis nem csak a klasszikus kereskedelempolitikai akadályok eltörlésére irányuló – területekre: legyen az akár a különböző nem vámjellegű akadályok lebontásának, illetve a résztvevő országok belső szabályozási rendszereit is érintő kötelezettségeknek a kérdésköre. Ez a folyamat egyben azt is mutatja, hogy az Európai Unió a partnerországokkal kialakított kapcsolataiban is a mélyülő együttműködés felé mozdul el.

A kötet fő gondolati keretét a *mélyintegráció* fogalmának bevezetése adja, melyben a mélyintegráció nem egyszerűen mélyülő, egyre szorosabb együttműködést takar, hanem egy minőségileg új integrációs szintet jelent. A mélyintegráció fogalmát a mély kereskedelmi integráción túlmutató, szabályozási és intézményi változásokkal is járó, szorosabb együttműködési formák kapcsán értelmezhető jelenségként mutatja be a szerző. A mélyintegráció értelmezési keretrendszerének két fő dimenziója a mélység és a homogenitás. Azok kombinációi alapján a különböző integrációs lépcsőfokok, fejlődési szakaszok, illetve konfigurációk egyaránt rendszerezett keretek között elemezhetők. A mélyintegráció rendszerének központi eleme a magintegráció, a mindenkori legfejlettebb integrációs vívmányok köre. A mélyintegráció „az egyre szorosabb” magintegráción nyugvó rendszer sajátosságait összefoglaló kategória (héj koncepció). Mindezek alapján megfogalmazhatók a mélyintegráció rendszerének fő sajátosságai, a mély kereskedelmi integrációtól s a szabad tényezőmozgástól a szupranacionális struktúrákig terjedően. Magának a mélyintegrációnak a végső célját Halmai nem határozza meg, azt a magintegrációban (vagyis a tagországok közötti legszorosabb integrációt megvalósító országcsoportban) elért legmélyebb együttműködési szinthez képest értelmezi, mozgó célpontnak tekinti.

A kötet elméleti megalapozása nem nélkülözi az integráció gazdaságtanának az 1960-as évek óta már klasszikussá vált kereteit, vagyis a Balassa-féle integrációs formák egyre mélyülő fokozatainak az elemzését és a monetáris integrációhoz kötődő optimális valutaövezet-elmélet kritériumrendszerének bemutatását Mundell, Kenen és McKinnon munkásságán keresztül. A vámuniós integrációs formához kapcsolódóan a statikus és dinamikus vámunió elméletek, majd a közös piac és egységes piac kapcsán a termelési tényezők szabad mozgásához kapcsolódó elméleti keretek részletes elemzésére is sor kerül. A szerző világosan, többek között a legkorszerűbb kereskedelmi és növekedési modellek eredményeire támaszkodva⁵ mutatja be az integrációtól várt nyereségeket és jóléti hatásokat, az élesedő versenyből adódó technológiai megújulást kikényszerítő, a termelékenységét javító hatásokat, és – többek között a szabad tőkeáramlás következtében is – tovagyrúzó tudás és technológiai ismeretek következményeit.

A szerző az optimális valutaövezet feltételrendszere kapcsán bemutatja az ismert kritériumokat, melyeknek a háttérben az aszimmetrikus sokkok elkerülése és a megfelelő alkalmazkodás lehetőségének biztosítása áll, miután a nemzeti monetáris és árfolyampolitikai eszköztár már nem áll rendelkezésre. Így sor kerül a résztvevő országok homogén gazdasági fejlettségére és kellően diverzifikált gazdasági szerkezetére vonatkozó követelmény jelentőségének értelmezésére, az üzleti ciklusok szinkronitásának és a nyitottság vizsgálatára, a reálgazdasági alkalmazkodás alapfeltételeként meghatározható akadálymentes és rugalmas

⁵ A kötet növekedésméleti előzményeiről lásd Elekes–Halmai [2013], Halmai [2011; 2014; 2015; 2018a], Halmai–Vásáry [2010; 2011].

tőke- és munkaerőpiacok működésének elemzésére, valamint az integráció szintjén szükséges fiskális transzfermechanizmus szerepének vizsgálatára. Az eredeti elméleti megfontolások vizsgálata jó alapot teremt a kötet további részeiben elmélyített elméleti elemzéshez és a gyakorlati következtetések levonásához.

A mélyintegráció kapcsán kulcskérdés a szabályozás és intézményesülés erősödése, a harmonizáció, koordináció, valamint a szupranacionális hatáskörök kialakításának és megerősítésének igénye. A mélyintegráció feltételrendszerét Halmai az eredeti elméleti kereteknek az elmúlt egy-másfél évtized során bekövetkezett fogalmi megújításával összekapcsolva vizsgálja, és értelmezi az Európai Unióban elért integrációs szinthez kapcsolódó gazdasági kormányzati keretek további mélyítésének szükségességét. Ugyanis a 2008-2009-es nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság nyomán kialakult szuverén adósságválság következményeinek hosszú távú, megnyugtató kezelése végképp kikényszerítette az európai integráció esetében megvalósított Gazdasági és Monetáris Unió maastrichti konstrukciójának reformját. A maastrichti konstrukció a jól ismert féloldalasságával jelentős változtatásokra szorult, hiszen a közös monetáris politika a nemzeti fiskális politikákkal, illetve azok laza koordinációjával nem biztosított megfelelő kereteket a kialakult válság kezeléséhez.⁶ Annak szerződésben történt rögzítése, hogy az egyes tagállamok nem felelősek egymás államháztartási hiányáért, vagyis a kimentés lehetőségét kimondottan megtiltották, komoly fejtörést okozott a szuverén adósságválság megoldása során. Viszont a kölcsönös függés olyan mértékben közös érdekeket érintett, hogy nem volt más út, mint a „maastrichti modell” fokozatos kiegészítése.

Halmai pontosan mutatja be azokat a változásokat, amelyek a válság nyomán bekövetkeztek: kezdve az európai szemeszter gazdaságpolitikai koordinációt megerősítő keretétől a hatos és kettes csomagig, illetve a Stabilitási és Növekedési Paktum megújításáig, a megelőző és korrekciós ág kiépítéséig, vagy éppen a túlzott hiányra irányuló eljárás mellett a makrogazdasági egyensúlytalanságot előtérbe helyező, komplex vizsgálat bevezetéséig. Fontos a költségvetés strukturális egyenlegének középpontba állítása felé történt elmozdulás jelentőségének megvilágítása is. Mindemellett a mentőalapok megteremtésének kérdéskörét is körüljárja a szerző, ráirányítva a figyelmet a kormányközi megállapodások – vagyis az alapszerződésen kívüli keretekben való fellépés – előtérbe kerülésére (például az Európai Stabilitási Mechanizmus vagy a fiskális paktum kapcsán).

Halmai rámutat az uniós „fiskális kapacitás” megerősítésének szükségességére, aminek értelmezése komoly vitákra adott eddig is és a jövőben is okot. Ugyanis az sokféle lehetőséget foglalhat magában – akár a közös költségvetés megerősítését, az eurózóna külön költségvetésének kérdéskörét, vagy az ESM Európai Valutaalappá alakításának lehetőségét is érthetjük alatta. Az ördög ezen elképzelések megvalósítása kapcsán is a részletekben van. Hozzá kell tenni, hogy például ahhoz, hogy az uniós szintű költségvetés képes legyen stabilizációs funkciót is betölteni, elengedhetetlen lenne a nemzeti (és föderális) költségvetéseket jellemző automatikus stabilizátorok működésbe lépése. Ezekről a nemzeti költségvetések kapcsán Halmai is ír. Azonban az EU közös költségvetése jelenleg sem bevételi, sem kiadási oldalon nem rendelkezik olyan tételekkel – és mindenekelőtt hatáskörökkel sem –, amelyek automatikus stabilizátorként működnek.⁷ Az uniós szintű költségvetés erre a szerepre már csak nagysága miatt sem alkalmas. Nem véletlen, hogy – ahogy ezt a kötet is hangsúlyozza – a szuverén adósságválság kapcsán az EKB monetáris politikájára aránytalanul nagy teher hárult a gazdasági stabilizáció terén (részben túllépve a Szerződésben

⁶ A gazdasági kormányzás kereteinek a szuverén adósságválság kezelése miatt is szükségessé vált reformja kapcsán lásd például Kengyel [2012b; 2013].

⁷ Az EU közös költségvetését jellemző problémákról és elmozdulási irányokról lásd például Kengyel [2016b; 2019; 2020].

kapott felhatalmazását is).⁸ A különböző kutatóhelyek és think tankek által felvetett új bevételi vagy kiadási tételekre vonatkozó javaslatoknak és intézményi változásoknak (például európai „pénzügyminiszteri” poszt, vagy európai kincstár létrehozása) csak mély hatásköri reformokkal párosulva lenne igazán értelme. A válságkezeléshez kapcsolódóan elfogadott reformintézkedések vizsgálata során a szerző az elmúlt évtized közgazdasági elemzéseiben és az európai uniós intézmények hivatalos dokumentumaiban is kulcsfogalomként előlépett *reziliencia* alapos, újszerű értelmezését végzi el. Halmai világosan rámutat arra, hogy a reziliens gazdasági és társadalmi struktúrák kiépítése az egyes tagállamok és az európai integráció egésze szempontjából is kulcskérdéssé vált. A reziliencia kapcsán Halmai hangsúlyozza, hogy nemcsak az ellenállóképesség erősítése, a sérülékenységek mérséklése és a sokkelnyelő képesség erősítése a cél, hanem a gazdasági szerkezet megújítása, versenyképesebbé tétele is lényeges feladat. Tehát nem egyszerűen a „helyreállítás” a cél, hanem a megfelelő reagálóképesség erősítésén keresztül a versenyképesebb gazdasági szerkezet megteremtése. Gondoljunk csak a napjainkban zajló digitális és zöld átállási folyamat stratégiai jelentőségére.

A reziliencia erősítéséhez kapcsolódóan alapvető feladat a megfelelő szakpolitikai keretek – termékpiacon vagy foglalkoztatáspolitikai szabályozási területeken végrehajtott – reformja és a valódi pénzügyi integráció megvalósítása. Ez utóbbi kapcsán Halmai felhívja a figyelmet a banki hitelezésen alapuló finanszírozás túlsúlyától történő elmozdulás fontosságára, vagyis az értékpapírpiacon finanszírozás megerősítésének szükségességére, mivel ez a sérülékenységet is mérsékelné amellet, hogy a szükséges forrásokhoz való könnyebb hozzáférést is szolgálná. Nem véletlen, hogy az úgynevezett bankunió koncepciójának megvalósítása és a tőkepiaci unió terve a monetáris unió megfelelő működésének, vagyis kiteljesítésének fontos elemeivé váltak. A pénzpiaci integráció kapcsán Halmai pontosan mutat rá az egységes bankfelügyelet létrejöttének jelentőségére, és hasonló elmozdulást javasol az értékpapírpiacon esetében is. A szerző helyesen hívja fel a figyelmet arra is, hogy az egyes tagállamok bankrendszerei között még mindig meglévő eltérő kockázatok miatt gördítenek akadályokat a kockázatmegosztás erősítését szolgáló közös betétbiztosítási és szanálási rendszer teljeskörű megvalósítása elé.

A reziliencia által megkívánt intézkedések igazából az optimális valutaövet eredeti kritériumainak értelmezésével is összhangban állnak. Ugyanis a minél akadálymentesebb tényezőpiacok, a minél homogénebb és diverzifikált gazdasági szerkezet alapvető feltételei a sikeres alkalmazkodásnak. Lényeges ellentmondásra is utal Halmai annak kapcsán, hogy a mélyintegráció a gyakorlatban milyen hatást gyakorolhat a diverzifikációra. Krugman megközelítése alapján ugyanis az élesedő verseny éppen egyes tevékenységek földrajzi koncentrációjára, vagyis a szakosodás, specializáció erősödésére hathat – így a várokozásokkal ellentétben az integráció mélyülése éppen a diverzifikáció ellenében ható tendenciáknak kedvezhet. Az európai integráció gyakorlata kapcsán – ahogy Halmai kifejti – inkább azt láthatjuk, hogy az ágazaton belüli (intraindusztriális) kereskedelem erősödött, nem pedig az ágazatok közötti. Vagyis ez inkább az összefonódottságot és a diverzifikált szerkezet fennmaradását erősíti – ami kedvező fejleménynek tekinthető az integráció kiegyensúlyozottabb fejlődése szempontjából, egyben a mélyintegráció mozgatóerejét képező mechanizmusok további elmélyülését jelzi.

A mélyintegráció – különösen annak legmélyebb formája, a gazdasági és monetáris unió – megfelelő működéséhez elengedhetetlen a konvergencia erősödése⁹. Halmai részletesen mutat rá arra, hogy a maastrichti konvergenciakritériumok valójában csak a nominális konvergenciára irányulnak, ezért – még ha azok megvalósulása tükrözi is egy egészséges gazdaság peremfeltételeit – rendkívül fontos a

⁸ A mennyiségi lazítás és a beruházásösztönzés dilemmáiról lásd Kengyel [2016a].

⁹ A konvergencia problémaköréről lásd például Halmai–Vásáry [2012], Halmai [2019a; 2019b].

konvergencia más vonatkozásaira is hangsúlyt fektetni. Ilyen többek között a reálkonvergencia, a strukturális konvergencia, valamint a szociális konvergencia mutatóinak közelítése. A konvergencia erősítése természetesen megfelelő nemzeti gazdaságpolitikai cél- és eszközrendszer működését igényli, melyek koordinációja elengedhetetlen. Persze felmerülhet az uniós szintű ösztönzők és transzferek szerepe és indokoltsága is a kohézió erősítése kapcsán. Ennek kifejtésére a kötetben követett elemzés nem vállalkozhatott – ez értelemszerűen szétfeszítené a fegyelmezett vizsgálati kereteket –, de meg kell jegyezni, hogy a versenyképesség alapjainak megerősítése indokoltá teheti az integráció szintjén kialakított fejlesztési célú transzfermechanizmus (az EU esetében a regionális, vagy kohéziós politika) működtetését – főleg olyan körülmények között, amikor eleve eltérő fejlettségi szinten álló országok kerülnek be az integrációba, alapvetően nem gazdasági, hanem politikai szempontok mérlegelése következtében¹⁰. A piaci integrációból származó nyereségek vizsgálata kapcsán amúgy is felvethető az örök dilemma: vajon nem akkor a legnagyobbak a nyereségek minden résztvevő számára, ha eleve hasonló fejlettségi szinten álló (és hasonló gazdasági szerkezetű) országok vesznek részt benne?

Az mindenképpen lényeges kérdés, hogy a szükséges strukturális reformok kellően összehangolt, harmonizált módon kerüljenek megvalósításra. Az európai gazdasági kormányzás kereteinek reformja során 2011 óta nem véletlenül jött létre az európai szemeszter keretében kialakított menetrend szerinti koordináció. A konvergencia- vagy stabilitási programok és a nemzeti reformprogramok minden év április közepén történő benyújtásának kötelezettsége és az országspecifikus ajánlások uniós intézményi keretekben történő megvitatása és elfogadása komoly előrelépést jelent a gazdaságpolitikai koordináció erősítése kapcsán. Mindehhez hozzátehetjük, hogy a válságkezelés miatt megerősített gazdaságpolitikai koordinációs keretek egyben azt is tükrözik, hogy inkább a monitoring és a szankcionálás lehetősége erősödött, viszont alapvető modellváltás nem következett be. Ugyanis továbbra is alapvetően a nemzeti költségvetések tudják ellátni a stabilizációs funkciót, egyfajta föderatív irányú megközelítés felé történő komolyabb elmozdulás lehetősége nem merült fel a tagállamok részéről.

Még egy megjegyzést érdemel a szankcionálás lehetőségének megerősítése. Halmai pontosan leírja a fordított minőségi szavazás keretében elvileg könnyebben bevezethető szankciók szabályozását, ugyanakkor érdemes azt is megemlíteni, hogy a szuverén adósságválság kezelése során az Európai Bizottság nem a szankcionálás útját választotta. Nem került sor szankciókra. Ehelyett tárgyalások és közösen megállapított strukturális reformok keresztülvitelére került sor a bajba jutott országokban (persze nagyrészt a mentőcsomagok folyamányaként). Látni kell, hogy ez a hozzáállás meghozta a gyümölcsét: az államháztartási hiány a COVID-válságot megelőző évekre átlagosan a GDP 1%-ára mérséklődött – szankciók alkalmazása nélkül is.

A mélyintegráció feltételezi az egyre szorosabb együttműködés felé való elmozdulást, amely egyben a homogenitás erősödésének követelményével is párosul. Ugyanakkor figyelmet érdemel a differenciált integráció és a dezintegráció kérdésköreinek alapos vizsgálata. Halmai kötetének fontos fejezetei e folyamatok értelmezését, a felmerülő költségek, veszteségek (a kötet kategóriájával élve: dezintegrációs *damnum*) megragadását tartalmazzák. Kiváltképp a Brexit esete kapcsán mutat rá az integráltság mélységében bekövetkező visszalépés költségeire.¹¹

A kötet zárófejezete a szűkebb elemzési területen túlmenően a szélesebb integrációelméleti konklúziók összefoglalására vállalkozott. A mű egyik fő eredményeként az integrációelmélet újragondolása révén új elemzési keretrendszer, *mélyintegráció paradigma* vázolható fel. A zárómondatokat idézve: „Az új

¹⁰ A kohéziós politika szükségességéről, működéséről és következményeiről lásd például Kengyel [2012a; 2015].

¹¹ A Brexit következményeinek részletes elemzése kapcsán lásd még Halmai [2018b; 2020b; 2020c; 2020d].

paradigma kulcsa az egyre mélyebb magintegráció. A mélyintegráció rendszerében a magintegráció a meghatározó tényező, a rendszer dinamikájának hordozója. A mélyintegrációban a magintegráció számít.” (502. o.)

Természetesen a kötetben elvégzett elemzés nem zárult le, hiszen máris újabb, az előzőnél még mélyebb, de jellegében más természetű válságon megy keresztül az európai gazdaság. A COVID-19 világjárvány egészségügyi válsághelyzetből adódó alkalmazkodási kényszer elé állította az EU tagországait és az unió egészét. Ez a válság természetében új – mert nem gazdasági természetű az eredete –, ugyanakkor éppen a megelőző évtized intézkedéseinek köszönhetően stabilabb, jobb állapotban érte az európai gazdaságot (persze az egyes tagállamok között fennálló eltérő helyzetek mellett). A járvány leküzdésének kitolódó időhorizontja a tagállamok gazdasági, költségvetési és szociális helyzetére vonatkozóan rendkívüli terhekkel jár, ugyanakkor megalapozott a gyors kilábalás megvalósulásának lehetősége. A drámai helyzettel összefüggésben nem véletlen, hogy korábban nem látott megoldások alkalmazására került sor: elég csak a 2021-2027 közötti uniós többéves pénzügyi keret mellett létrehozott Next Generation EU eszközre utalni, amely közös hitelfelvétellel újfajta szolidaritás felé való elmozdulást képvisel. Az új eszközök és programok elindítása már egy következő átfogó elemzés tárgya lehet.

Halmai Péter könyve a maga komplexitásával nagymértékben hozzájárulhat a gazdasági integrációból származó nyereségek jobb megértéséhez és a mélyülő integrációhoz szükséges szabályozási és intézményi reformok megalapozásához. A kötet jelentőségének meghatározó tényezői: elsősorban az új, s a kötet tanúsága szerint jól alkalmazható elemzési keretrendszer, az azon nyugvó mélyintegráció paradigma kimunkálása; másrészt az Európában megvalósult Gazdasági és Monetáris Unió kiteljesítéséhez szükséges további lépések feltárása, azoknak a gazdasági reziliencia erősítése követelményével történő összekapcsolása.

Kengyel Ákos¹²

Felhasznált irodalom:

- Elekes Andrea – Halmai Péter (2013): Growth Model of the New Member States: Challenges and Prospects. *Intereconomics: Review of European Economic Policy*, 48(2), pp. 124-130.
- Halmai Péter (2011): Válság és potenciális növekedés az Európai Unióban. *Közgazdasági Szemle*, 58(12), pp.1059-1081.
- Halmai Péter (2013): Európai integráció és szuverenitás. A gazdasági kormányzás új dimenziói. *Magyar Tudomány*, 174(4), pp. 411-421.
- Halmai Péter (2014): *Krisis és növekedés az Európai Unióban. Európai modell, strukturális reformok.* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Halmai Péter (2015): Az európai növekedési potenciál eróziója és válsága. *Közgazdasági Szemle*, 62(4), pp. 379-414.
- Halmai Péter (2017): Új geometria: „teljes” gazdasági és monetáris unió? A gazdasági kormányzás új dimenziói az Európai Unióban. *Magyar Tudomány*, 178(1), pp. 6-17.
- Halmai Péter (2018a): Az európai növekedési modell kifulladás. *Közgazdasági Szemle*, 65(2), pp. 122-160.
- Halmai Péter (2018b): A Brexit lehetséges gazdasági hatásai. *Gazdaságtani alapok, módszertani lehetőségek. Európai Tükör*, 21(2), pp. 7-32.

¹² Kengyel Ákos egyetemi tanár, az európai gazdasági integráció Jean Monnet-professzora, Jean Monnet Chair holder, Budapesti Corvinus Egyetem, Nemzetközi Kapcsolatok Tanszék

- Halmai Péter (2019a): Konvergencia és felzárkózás az euróövezetben. *Közgazdasági Szemle*, 66(6), pp. 687-712.
- Halmai Péter (2019b): Felzárkózás és konvergencia az európai integráció rendszerében. In: *Közel Európa távol*. Budapest, Éghajlat Könyvkiadó, pp. 189-230.
- Halmai Péter (2019c): Bevezetés: tagállami integrációs modellek; Differenciált integráció: gazdasági integrációs modellek. In: Halmai Péter (szerk.): *Tagállami integrációs modellek. A gazdasági kormányzás új dimenziói az Európai Unióban*. Dialóg Campus, Budapest, pp. 15-27., 67-142.
- Halmai Péter (2020a): *Európai gazdasági integráció*. Dialóg Campus, Budapest
- Halmai Péter (2020b): *A brexit gazdaságtana*. In: Halmai Péter (szerk.): *A BREXIT forgatókönyvei és hatásai*. Budapest, Nordex Nonprofit Kft. – Dialóg Campus Kiadó, pp. 85-212.
- Halmai Péter (2020c): A dezintegráció gazdaságtana. A brexit esete. *Közgazdasági Szemle*, 67(9), pp. 837-877.
- Halmai Péter (2020d): A populizmus ára: a Brexit adó. *Magyar Tudomány*, 181(12), pp. 1621-1635.
- Halmai Péter – Vásáry Viktória (2010): Growth Crisis in the EU: Challenges and Prospects. *Intereconomics: Review of European Economic Policy*, 45(5), pp. 329-336.
- Halmai Péter – Vásáry Viktória (2011): Crisis and economic growth in the EU: Medium and long-term trends. *Acta Oeconomica*, 61(4), pp. 465-485.
- Halmai Péter – Vásáry Viktória (2012): Convergence crisis: economic crisis and convergence in the European Union. *International Economics and Economic Policy*, 9(3), pp. 297-322.
- Kengyel Ákos (2012a): Az Európai Unió kohéziós politikájának integrációs jelentősége és szabályozásának jövője. *Közgazdasági Szemle*, 59(3), pp. 311-332.
- Kengyel Ákos (2012b): Az eurózóna válsága és a gazdasági kormányzás aktuális kérdései. *Közgazdasági Szemle*, 59(1), pp. 92-98.
- Kengyel Ákos (2013): Előmozdítja-e a gazdasági integráció szabályozási kereteinek erősítése a politikai integrációt? Jean Monnet-professzorok helyzetértékelése. *Külügyi Szemle*, 12(4), pp. 118-132.
- Kengyel Ákos (2015): *Kohéziós politika és felzárkózás az Európai Unióban*. Akadémia Kiadó, Budapest.
- Kengyel Ákos (2016a): Mennyiségi lazítás és költségvetési fegyelem, avagy a strukturális reformok és a beruházások ösztönzésének dilemmái az Európai Unióban. *Közgazdasági Szemle*, 63(6), pp. 715-722.
- Kengyel Ákos (2016b): New Headings – Old Problems: The Evolution and Future of the EU Budget. *Intereconomics: Review of European Economic Policy*, 51(2), pp. 100-106.
- Kengyel Ákos (2019): Az Európai Unió költségvetésének jövője a 2021-2027-es többéves pénzügyi keret tükrében. *Közgazdasági Szemle*, 66(5), pp. 521-550.
- Kengyel Ákos (2020): A politikák finanszírozása: a közös költségvetés. In: Kengyel Ákos (szerk.): *Európai uniós politikák*. Akadémiai Kiadó, Budapest, pp. 691-732.
- Lőrincné Istvánffy Hajna (1999): *Nemzetközi pénzügyek*. Aula Kiadó, Budapest.
- Lőrincné Istvánffy Hajna (2001): *Pénzügyi integráció Európában*. KJK-KERSZÖV, Budapest.
- Palánkai Tibor (1995): *Az európai integráció gazdaságtana*. Aula Kiadó, Budapest.
- Palánkai Tibor – Kengyel Ákos – Kutasi Gábor – Benczes István – Nagy Sándor Gyula (2011): *A globális és regionális integráció gazdaságtana*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Palánkai Tibor (szerk.) (2014): *Economics of Global and Regional Integration*. Akadémiai Kiadó, Budapest.